

Тетяна Лоза
ORCID iD 0000-0003-4964-3122

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
проспект Дмитра Яворницького 35, 49000 Дніпро, Україна
lozatanya@gmail.com

ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ КОНЦЕПЦІЇ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ

У статті відображено результати наукового пошуку стосовно проблеми трансформації освітніх послуг та адаптації освітньої системи в цілому до викликів сучасного ринку праці. Визначено сутнісний взаємозв'язок пріоритетних напрямків людського розвитку для України та основних напрямів реформування освітньої системи для цього. На основі аналізу індексу людського розвитку в Україні та інших статистичних показників обґрунтовано необхідність розширення кола суб'єктів, що надають освітні послуги на основі державно-приватного партнерства, встановлення відповідності між кількістю здобувачів конкретних професій та їх затребуваністю на ринку праці, підвищення цінності освіти за рахунок встановлення взаємозв'язку її рівня та добробуту працівника, створення умов для динамічного коригування змісту освіти в залежності від трендів ринку праці, глобальних та регіональних тенденцій. Розроблено та теоретично обґрунтовано необхідність запровадження нових практичних підходів для більш ефективного розвитку людського потенціалу шляхом відновлення цінності освіти та її переорієнтації на забезпечення продуктивної зайнятості.

Ключові слова: *індекс людського розвитку, концепція людського розвитку, людський потенціал, освітня система, ринок праці, перспективи вдосконалення.*

© Лоза Т., 2020 р.

<https://doi.org/10.28925/2312-5829.2020.1.2>

Вступ. Сьогодні, у час стрімкого інформаційно-технологічного розвитку та трансформації ринку праці, розбудова системи освіти у глобальному вимірі тісно пов'язана із вирішенням питань, які сприяють розвитку людського потенціалу. Проте для того, щоб ефективно здійснювати таку політику у межах кожної держави, важливо розуміти, яким є вихідне становище, яких результатів уже вдалося досягнути, які проблеми потрібно розв'язати зараз та які виклики необхідно

прийняти для досягнення відповідних цілей. Більше того, оскільки кожна країна обирає свою стратегію для досягнення соціального прогресу, важливо вивчати не тільки освітню систему, а й систему соціальної політики на ринку праці, аби повноцінно оцінити її ефективність та оволодіти розумінням того, які практики є найбільш дієвими.

Означена проблематика тісно пов'язана з вивченням людського прогресу на основі концепції людського розвитку, яка концентрує ідеї стосовно того, що розвиток – це безперервний процес примноження і використання людського потенціалу. Зважаючи на це, аналіз показників людського розвитку на теренах України представляє наукову цінність як інформаційне підґрунтя для трансформації системи освіти відповідно до сучасних національних викликів, регіональних особливостей та глобальних тенденцій, що впливають на українську систему освіти та вітчизняний ринок праці.

Аналіз вітчизняних наукових публікацій дозволяє констатувати, що наразі є системно дослідженими наступні питання: особливості вимірювання людського розвитку у інтегральному та регіональному вимірі (Макарова О., 2015); наукове обґрунтування фінансової доцільності інвестицій у людський капітал (Подра О., 2012); варіативність сучасних управлінських підходів у системі вищої освіти (Петренко, Пелех, Ю., Пелех, Л., 2017); залежність розвитку особистісного потенціалу здобувачів вищої освіти у процесі навчання від рівня особистісного потенціалу академічного персоналу (Рябченко В., 2019). Систематизація результатів означених досліджень дозволяє окреслити наступне коло проблем: динаміка показників людського розвитку у регіональному вимірі свідчить, що високий показник доступності знань сьогодні не корелюється з показниками гідного рівня життя; дефіцит якісного кадрового потенціалу у сфері бізнесу зумовлює необхідність інвестицій у приватні програми освіти та особистісного розвитку працівників підприємств; діючі управлінські підходи у системі освіти є драйверами негативних змін якісних показників професійного потенціалу українського ринку праці і взаємозалежними при цьому залишаються рівень розвитку особистісного

потенціалу викладача та здобувача у закладах вищої освіти. Окреслене коло проблем актуалізує необхідність подальшого вивчення детермінант людського розвитку країни та причинно-наслідкових зв'язків у системі його формування та використання.

Мета статті – здійснити аналіз показників людського розвитку на теренах України та визначити на основі цього вектори трансформації української системи освіти, що зможуть сприяти ефективному використанню людського потенціалу в Україні.

Концепція людського розвитку та важливість освітньої системи для ефективного використання людського потенціалу. Етапи еволюції людини свідчать про безперервний процес збільшення людських можливостей, постійне примноження людського потенціалу та можливість його ефективного використання за умови розуміння, прийняття яких викликів конкретної епохи наблизить людину до наступного витка її розвитку. У цьому контексті особливої актуальності набуває прийняття тих викликів, які можуть вдосконалювати систему людських взаємин та підвищувати продуктивність праці. Отже, ми можемо спостерігати певну кореляцію – країни, які приймають виклики певної епохи переходять на новий рівень розвитку. Тут прикладом може слугувати індустріальна чи вже сучасна інформаційна революція, обидві з яких докорінно змінили і систему людських взаємин, і ринок праці, а отже і висунули нові вимоги до освітнього рівня людини. Проте сучасність є різною для різних країн і є очевидним, що виклики сучасності можна не приймати. Саме тому, сьогодні, у час глобального дистанційного спілкування, існування криптовалют і роботи чат-ботів, є країни (радше спільноти), що залишилися на рівні первісного розвитку людини. Аналогічно сьогодні, у 2020 році, є країни, що залишилися у середньовіччі, з характерною цій епосі системою релігійних, культурних та освітніх взаємовідносин, а отже і відсутністю промисловості та інформаційних технологій. Таким чином, перебуваючи у одному календарному часовому проміжку, різні країни перебувають у різних часових епохах з точки зору розвитку людського потенціалу.

Концепція людського розвитку передбачає порівняння різних країн за індексом людського розвитку. І хоча очевидно, що готовність приймати нові виклики, масова свідомість і власне наявність певного потенціалу для використання людських можливостей, залежить від того, яка система освіти діє у тій чи іншій країні, методологія вимірювання людського розвитку є більш комплексною і передбачає оцінювання довгострокового прогресу людського розвитку у трьох основних площинах: довготривале та здорове життя, доступ до знань, гідний рівень життя (Методика вимірювання регіонального людського розвитку, Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України).

Отже, людський розвиток – це процес безперервного збалансованого розширення людських можливостей та потенціалу, а сутність концепції людського розвитку полягає в реалізації базових можливостей людини, співробітництві на рівні суспільства та окремої людини, взаємозв'язку поколінь, можливості вибору та соціальній справедливості – забезпеченні рівних стартових можливостей для здобуття освіти, тривалого здорового життя, формуванні та реалізації людського потенціалу. При цьому розвиток людського потенціалу розглядається і як мета, і як критерій суспільного прогресу та економічного зростання в країні.

Перше вимірювання людського розвитку відбулося у 90-х роках минулого століття, коли експертами ООН у доповіді «Концепція та вимір людського розвитку» (United Nations Development Programme) була сформульована відповідна концепція в її сучасному розумінні. З того часу міжнародний індекс публікується щорічно у доповідях про розвиток людського потенціалу, а його основне призначення полягає у порівнянні країн за узагальнюючою характеристикою розвитку. Окрім того, індекс дозволяє проаналізувати напрями державної, у тому числі освітньої, політики та діючі соціально-економічні програми.

Дослідження ІЛР охоплює 189 країн та територій між якими є безліч відмінностей. Наприклад, дитина, народжена зараз у Норвегії – країні з найвищим ІЛР – ймовірно проживе понад 82 роки і навчатиметься майже 18 років. Водночас хлопчик, народжений в Україні, найімовірніше проживе 63 роки і присвятить

навчанню 12 років (UNDP, Програма розвитку ООН в Україні). Загалом в Україні спостерігається тенденція до поступового покращення в сфері людського розвитку, але попереду ще чимало роботи: Україна перебуває на 88 місці у рейтингу 189 країн.

Недооцінка економічної значущості людського розвитку є головною причиною відставання України від розвинутих країн. Зосередження уваги лише на матеріально-грошових індикаторах соціально-економічного розвитку зумовлює дедалі більш негативний вплив на стан здоров'я населення та соціальне середовище, призводить до посилення майнового розшарування та суспільної нерівності, погіршення екологічної ситуації. На цьому фоні сьогодні є затребуваним усвідомлення на всіх рівнях управління та кожним громадянином того, що сам по собі економічний розвиток не в змозі забезпечити розв'язання соціальних проблем, становлення демократії, свободи та рівності.

Як уже зазначалося, людський розвиток передбачає турботу про людину, прагнення розширити можливості її вибору жити повноцінним життям в умовах свободи та поваги її гідності. Особливої уваги заслуговує той факт, що матеріальне благополуччя розглядається лише як одна з базових можливостей вибору, але воно не є єдиною цінністю і метою. Очевидно, що матеріальні ресурси є саме засобом, хоча і дуже важливим, людського розвитку, тоді як результат використання цих ресурсів, його віддзеркалення у сформованих людських здібностях є кінцевою метою. Формування ж та розвиток здібностей залежить від використання наявних освітніх, економічних, соціальних і політичних можливостей, від доступності освітніх ресурсів, а також від можливості реалізації прав людини щодо вибору альтернативних варіантів товарів, послуг, інформації, у тому числі в сфері освіти. Проте варто зауважити, що саме можливість вибору освітніх (насамперед базових) послуг, сьогодні є досить обмеженою для жителів України.

Отже, концепція людського розвитку характеризується такими принциповими особливостями: акцентування уваги на активності людей як суб'єктів процесу власного розвитку; увага не лише до реальних або потенційних працівників, а до всіх людей загалом, включаючи непрацездатних та економічно не активних;

постійний моніторинг і аналіз реалізації можливостей людського розвитку, широкий горизонт аналізу; підхід до освіти як до процесу, що має самостійну цінність, як до важливого складника загальної культури людства, а не лише як до умови покращання продуктивних здібностей людей; підтримання гендерної рівності в усіх сферах життя; надання пріоритетності тим секторам, що сприяють підвищенню якості життя, навіть якщо вони безпосередньо не впливають на економічні показники розвитку країни (інфраструктура, екологія, санітарія, охорона здоров'я); підтримка самореалізації й розвитку індивіда не лише з боку економічних та фінансових інститутів, а й з боку неурядових, громадських організацій, закладів культури, церкви тощо.

Більш високий дохід завжди пов'язаний з розширенням можливостей вибору у його широкому розумінні. Тому звісно він є тим фундаментом, на якому може базуватися повноцінне використання потенціалу конкретної особистості. На державному ж рівні, витрати на освіту, зміцнення здоров'я, інші аспекти розвитку людей дають значний за обсягом, тривалий за часом та інтегральний за характером економічний і соціальний ефекти. При цьому економічна віддача нерідко значно перевищує віддачу від інвестицій у фізичний капітал.

Це можна простежити на прикладі роботи конкретного підприємства. Якщо інвестувати кошти у виробниче обладнання, то з часом цінність останнього буде знижуватися, адже, по-перше, його експлуатація буде впливати на зношуваність та зниження ціни, а по-друге, будуть з'являтися більш інноваційні та актуальні технології, що відповідно теж впливатиме на зниження актуальності та вартості цього ресурсу. Отже, придбане сьогодні обладнання втратить свою ціну з часом. Якщо ж інвестувати у розвиток здібностей персоналу підприємства, то персонал на основі свого розвитку зможе підвищувати ефективність виробництва, а його ціна на ринку праці буде зростати. Отже, інвестуючи у персонал сьогодні підприємство збільшує свою ціну на майбутнє, адже розвиток має віддалений ефект і буде прогресувати у подальшому. Цю тенденцію ми можемо простежити на сучасному ринку праці України, адже чимало підприємств створюють корпоративні навчальні

центри, впроваджують програми розвитку людського потенціалу (розвиток управлінських навичок для керівників, підготовка кадрового резерву, надання вузько-спеціалізованих знань по професії у час динамічної трансформації останньої, тощо). Така тенденція з одного боку свідчить про недосконалість державної системи освіти, що не надає повного спектру необхідних навичок майбутнім працівникам підприємств, а з іншого боку є прикладом адаптації бізнес-структур до динамічного ринку праці та нединамічної освітньої системи, готовності брати на себе певні функції з розвитку людського потенціалу.

Таким чином, за логікою концепції людського розвитку саме люди стають епіцентром теорії розвитку, оскільки вони є водночас і головною метою суспільного розвитку, і найважливішим його чинником, й інструментом власного розвитку. Зважаючи на це, людський розвиток можна розглядати з двох позицій: як процес розширення людських можливостей (напрямок та швидкість поступу) і як досягнутий рівень розвитку. А людський потенціал суспільства в цілому можна розглядати як сукупну здатність суспільства до освоєння і накопичення знань, створення інтелектуальних продуктів та ефективного використання інформації. Дослідження чинного механізму регулювання розвитку людського потенціалу показало, що нині він включає (Кочемировська О. О., 2018, С. 27):

- систему правових інструментів (норм, правил, законодавчих актів та нормативно-правових документів), що регулюють сферу соціально-трудова відносин в країні;
- інструменти фінансово-кредитної політики (джерела формування фонду сприяння зайнятості населення та порядок їх використання), що спрямовані на реалізацію програм зайнятості та підтримку населення, яке тимчасово не працює;
- інструменти інвестиційної та податкової політики, що передбачають економічний вплив держави на новостворених роботодавців, а також на якісний та кількісний склад робочої сили;
- інструменти організаційно-управлінської та соціально-економічної політики (плани, проекти, місцевий бюджет, договори, цільові програми, прогнози);

- засоби системи працевлаштування через діяльність регіональних центрів зайнятості регулюють рух трудових ресурсів та організовують професійну підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації кадрів;

- засоби державного контролю за дотриманням прийнятих правових, економічних та організаційних норм сприяння продуктивній зайнятості населення у конкретному регіоні.

Оскільки стан людського розвитку впливає на економічний, соціальний, культурний, а також інвестиційний розвиток держави, існує низка загальноновизнаних світовою спільнотою показників розвитку людського потенціалу, до яких, зокрема, відносяться: обсяг ВВП на душу населення; рівень охорони здоров'я і початкової освіти; якість послуг вищої освіти та професійного вдосконалення; рівень грамотності дорослого населення; рівень розвитку соціальної інфраструктури; очікувана тривалість життя; кількість населення, що проживає за межею бідності; інноваційна активність, розвиток науки та запровадження її досягнень у виробництво (Програма розвитку ООН).

Перспективи вдосконалення освітньої системи в Україні.

Дослідження людського потенціалу за вищезазначеними показниками здійснюється постійно. Такий моніторинг не тільки дозволяє порівнювати різні країни між собою, а й ілюструє динаміку розвитку чи регресу у конкретній місцевості, а отже дозволяє вчасно робити висновки та вживати адекватних заходів з соціальної політики з метою подальшого поліпшення ситуації. На основі вищезазначеного моніторингу, наразі вже виокремлено чотири пріоритетних напрямки людського розвитку для України (Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020»):

- підвищення ролі кожної окремої людини в суспільстві, розширення її можливостей власноручно вирішувати свою долю, тобто приймати рішення і нести за них відповідальність;

- забезпечення соціальної справедливості по відношенню до кожної людини в розподілі доходів та оплаті праці залежно від її якості, інтенсивності та кількості, в

доступі до освіти, послуг охорони здоров'я, роботи, соціальних благ;

- досягнення ефективної зайнятості, яка б на відміну від сучасного стану забезпечувала не тільки соціальний статус, а й добробут працюючих, стимулювала легальну ефективну діяльність, а не орієнтацію на тіньовий ринок праці;

- досягнення екологічної безпеки, оскільки рівень забруднення навколишнього середовища в Україні перевищує норми, а в багатьох регіонах країни життя стало просто небезпечним.

Кожен із чотирьох пріоритетів тісно пов'язаний з необхідністю трансформації системи освіти: перший – вимагає від системи освіти не тільки надання знань особистості, а й роботи з її самосвідомістю; другий – визначає за необхідне доступ до різноманітних, у тому числі приватних освітніх послуг, а отже передбачає розвиток альтернативної недержавної системи надання освітніх послуг; третій – передбачає співвіднесення системи освіти з потребами ринку праці, що уможливить використання отриманих під час навчання знань на робочих місцях, а також відновить цінність освіти, рівень якої впливає на добробут конкретної людини; четвертий – вимагає створення навчально-дослідницьких інститутів з екологічних питань, вивчення та імплементацію передового досвіду інших країн і знову ж таки – роботи із свідомістю людей та взаємозв'язку навчального матеріалу у освітніх закладах і реального стану екології у країні.

Варто зазначити, що названі пріоритети на сьогодні є тільки задекларованими і ще не вступили в силу на практиці, адже де-факто ситуація з вибору професії наразі є складною внаслідок падіння престижу багатьох суспільно значимих професій. Для більшості молодих людей на перший план виступили прагматичні міркування, а також спонтанно-емоційний вибір за мотивами престижності, що зовсім не означає можливість реально працевлаштуватися за відповідним фахом після закінчення навчання. Більше того, оскільки переважна кількість випускників школи одержує вищу освіту, а потім не може влаштуватися за фахом, престиж вищої освіти усе більше падає в очах як здобувачів, так і роботодавців. Зокрема, за результатами загальнодержавного соціологічного опитування громадськості, лише 45%

респондентів згодні з думкою, що отримання вищої освіти забезпечує затребувані професійні знання, які висуваються на ринку праці (Вища освіта в Україні: громадська думка студентів, 2019). Аналогічно, аналіз звітності Державної служби зайнятості (Звіт державної служби зайнятості, 2019) дозволяє виявити таку динаміку: з метою відповідності професійно-кваліфікаційного рівня економічно-активного населення вимогам роботодавців тільки у січні-березні 2019 року за сприяння державної служби зайнятості 63 тис. безробітних пройшли професійне навчання.

У своїй сукупності усі описані тенденції ведуть до збільшення кількості факторів, які створюють дисбаланс на ринку праці: відсутність відповідності між пропозицією та попитом на кваліфіковані кадри на ринку праці; невідповідність кількості осіб, що здобувають конкретну кваліфікацію, можливостям їх працевлаштування, диспропорції у можливості працевлаштуватися для представників різних вікових груп, поширений процес трудової мобільності за кордон, зниження престижу багатьох суспільно значимих професій.

Отже, сучасний рівень професійної підготовки кадрів, освіченості та конкурентоспроможності випускників закладів вищої освіти та професійних училищ в Україні не відповідає вимогам роботодавців. Насамперед, це пояснюється тим, що в рамках діючої освітньої системи відсутньою є можливість практичного закріплення отриманих знань на сучасних підприємствах. Оскільки більшість закладів вищої чи професійної освіти не включені у ринкові відносини, освіта стає все більше формальною та не сприяє розвитку тих навичок, які затребувані роботодавцями. Таким чином, окреслюється ряд проблем: випускники не готові працювати за фахом, якість та зміст освіти не відповідає нормам на ринку праці, спостерігається неефективне використання найкращого часу для навчання здобувачів освіти (саме студентських років), висунення вимог до наявності у випускників досвіду при влаштуванні на роботу не підкріплюється можливостями отримати такий досвід за фахом під час навчання.

Варто зауважити, що у міжнародній практиці врегулювання питань зайнятості побутує думка, що отримуючи лише теоретичні знання, молоді кадри наділяються низьким шансом зайняти престижну вакансію за своєю спеціальністю. Це також пов'язано з великою конкуренцією на ринку праці, де перевага надається кадрам, які мають досвід роботи. У цьому контексті для закладів вищої освіти перспективною є співпраця з різними приватними підприємствами та державними установами з метою забезпечення випускників достатнім рівнем професійної підготовки, активізації процесу підтримки ініціатив молоді щодо працевлаштування, заохочення до активного пошуку роботи й отримання спеціальності або професії, що має попит на ринку праці.

Зрештою, вивчення взаємозалежності показників людського розвитку дозволяє зробити парадоксальний висновок – ознакою людського розвитку більшості регіонів України є зростання добробуту на фоні наявної системи неефективної зайнятості населення. Цей факт має особливу цінність, адже він демонструє, що нагальною залишається потреба приведення у відповідність системи підготовки кадрів до запиту на ринку праці, стимулювання економічної активності (у т. ч. шляхом сприяння підприємницькій діяльності); підвищення стандартів оплати праці та забезпечення прав працюючого населення. При цьому мають бути враховані можливості, ресурси та реальний стан регіональних ринків праці.

Удосконалення державного регулювання розвитку людського потенціалу означає переорієнтацію на забезпечення продуктивної зайнятості, а отже вимагає розв'язати наступні основні завдання:

- підвищити ефективність державного регулювання ринку праці та розвитку людського потенціалу за рахунок мотивації роботодавців та працівників до роботи в системі легальної і продуктивної зайнятості шляхом участі у програмах пенсійного та медичного страхування, санкцій за порушення законодавства;
- створити стратегічні прогнози кадрових (освітньо-кваліфікаційних) потреб ринку праці відповідно до цілей економічної політики на підставі соціально-демографічного аналізу;

- узгодити ринок освітніх послуг із потребами розвитку людського потенціалу шляхом визначення пріоритетних напрямів підготовки фахівців згідно з потребами національної економіки та залучення роботодавців до процесу підготовки кадрів, у тому числі за системою дуальної освіти;
- модернізувати освітній простір з урахуванням нових трендів ринку праці; скерувати увагу не тільки на надання знань, а й на розвиток навичок, необхідних для високотехнологічних і продуктивних робочих місць, шляхом залучення роботодавців, що зацікавлені у подальшому працевлаштуванні здобувачів освіти, до аудиту навчальних програм, проведення аудиторного та практичного навчання на правах лекторів, наставників, екзаменаторів;
- сприяти розвитку фундаментальної науки та наукоємних галузей економіки, підвищенню рівня розвитку особистісного потенціалу академічного персоналу, оптимізації освітніх, методичних, наукових процесів у закладах вищої освіти за рахунок відмови від зайвої бюрократії та переходу від архаїчного адміністративного керування до класичного менеджменту, що в свою чергу передбачає формування нової візії і стратегії розвитку кожного закладу та, у свою чергу, кожного з його працівників, оновлення комунікаційних каналів адміністрації та персоналу закладу із здобувачами, випускниками, роботодавцями, спонсорами, державними установами та іншими стейкхолдерами.

Розв'язання означених проблем стане передумовою для пом'якшення існуючих загроз для людського розвитку та засобом досягнення кращих результатів. Але важливо враховувати, що розв'язання зазначених проблем можливе лише за умови системного визначення стратегічних цілей і завдань держави щодо розвитку людини на основі узгодженої промислової, інвестиційної, податкової, соціальної, демографічної, освітньої та наукової політики. Результатом незбалансованості вищезазначених напрямів політики буде подальше зниження показників соціального складника людського розвитку країни.

Висновки. Розвиток людського потенціалу на теренах сучасної України вимагає адаптації суспільних систем до сучасних викликів інформаційного

суспільства. У цьому контексті є нагальною модернізація системи освіти, відповідність її змісту вимогам ринку праці, трансформація системи управління нею від централізованої державно-регламентованої до партнерської державно-приватної, за якої у здобувачів освіти виявляється можливість вибору на ринку освітніх послуг, а у роботодавців – можливість впливати на зміст, якість та навіть процес оцінювання здобувачів. Відповідні зміни є стратегічно важливими не тільки з точки зору відновлення престижу освіти для сучасної людини, а й з позиції повноцінного використання потенціалу людського розвитку, що прямо пропорційно впливає на добробут всієї країни та кожного її жителя. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у здійсненні моніторингу показників людського розвитку в Україні та відстеженні їх кореляцій із динамікою показників ефективної зайнятості на вітчизняному ринку праці.

Література

- Вища освіта в Україні: громадська думка студентів / Фонд Демократичної ініціативи імені Ілька Кучеріва. URL : <https://dif.org.ua/article/vishcha-osvita-v-ukraini-gromadska-dumka-studentiv> (дата звернення : 10.01.2020).
- Кочемировська О. О. Напрями оптимізації державної політики в сфері розвитку трудового потенціалу України : аналітична доповідь. Київ : НІСД, 2018. 38 с.
- Індекс людського розвитку: статистика за показниками / Програма розвитку ООН в Україні. URL : <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/presscenter/pressreleases/2018/human-development-indices--where-does-ukraine-rank--.html> (дата звернення : 10.01.2020).
- Макарова О. В. Соціальна політика в Україні: Монографія. Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України. Київ: 2015. 244 с.
- Методика вимірювання регіонального людського розвитку / Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України. URL : https://idss.org.ua/ukr_index/Methodika_ua.pdf (дата звернення : 10.01.2020).
- Петренко О. Б., Пелех Ю. В., Пелех Л. Р. Інноваційне управління вищими навчальними закладами: теоретичний аналіз проблеми. *Інноватика у вихованні*. 2017. № 5. С. 31–40.
- Подра О. Інвестиції в людський капітал як чинник підвищення якості життя. *Економічний аналіз*. 2012. Т. 10 (2). С. 59–62.
- Рябченко В. (2019). Розвиток особистісного потенціалу академічного персоналу і здобувачів вищої освіти як інтегрований критерій результативності та ефективності університетського управління. *International Scientific Journal*

of Universities and Leadership. 2019. № 1(7). С. 65–88.
<https://doi.org/10.31874/520-6702-2019-7-1-65-88>

Ситуація на ринку праці та результати діяльності державної служби зайнятості / Державна служба зайнятості. URL : dcz.gov.ua/analytics/68 (дата звернення : 10.01.2020).

Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», схвалена Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (дата звернення : 10.01.2020).

Human Development Reports: Human Development Data 1990–2018 / United Nations Development Programme. URL: <http://hdr.undp.org/en/data> (eng). (дата звернення : 10.01.2020).

Human Development Reports / United Nations Development Programme. URL: <http://hdr.undp.org/en/global-reports> (дата звернення : 10.01.2020).

References

Higher Education in Ukraine: Public Opinion of Students / Ilko Kucheriv Democratic Initiative Foundation. <https://dif.org.ua/article/vishcha-osvita-v-ukraini-gromadska-dumka-studentiv>

Human Development Index: statistics / United Nations Development Program in Ukraine. <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/en/home/presscenter/pressreleases/2018/human-development-indices--where-does-ukraine-rank--.html>

Human Development Reports / United Nations Development Program. <http://hdr.undp.org/en/global-reports>

Kochemirovska, O. O. (2018) *Directions of state policy optimization in the sphere of labor potential development in Ukraine: analytical report*. Kyiv, Ukraine: NISD

Makarova, O. V. (2015). *Social policy in Ukraine: Monograph*. Kyiv, Ukraine: Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine.

Methods of measuring regional human development / Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine. https://idss.org.ua/ukr_index/Methodika_ua.pdf

Petrenko, O. B., Pelekh, Yu. V., & Pelekh, L. R. (2017). Innovative management of higher education institutions: theoretical analysis of the problem. *Innovation in education*, 5, 31–40.

Podra, O. (2012). Investments in human capital as a factor in improving the quality of life. *Economic analysis*, 10(2), 59–62. (ukr). DOI: 10.35774/econa

Ryabchenko, V. (2019). Development of the personal capacity of academic staff and higher education applicants as an integrated criterion for the effectiveness and efficiency of university management. *International Scientific Journal of Universities and Leadership*, (1(7), 65–88. doi: 10.31874/520-6702-2019-7-1-65–88

Situation in the labor market and results of activity of the State Employment Service / State Employment Service. dcz.gov.ua/analytics/68

Sustainable Development Strategy «Ukraine 2020», approved by Presidential Decree of January 12, 2015 No. 5/2015. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

ПЕРСПЕКТИВЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ В КОНТЕКСТЕ КОНЦЕПЦИИ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

Лоза Татьяна, кандидат педагогических наук,
доцент кафедры социальной работы,
Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара,
пр. Дмитрия Яворницкого, 35, 49000 Днепр, Украина, lozatanya@gmail.com

В статье отражены результаты научного поиска относительно проблемы трансформации образовательных услуг и адаптации образовательной системы в целом к вызовам современного рынка труда. Определена сущностная взаимосвязь приоритетных направлений человеческого развития для Украины и основных направлений реформирования образовательной системы для этого. На основании анализа индекса человеческого развития в Украине и других статистических показателей обоснована необходимость расширения круга субъектов, предоставляющих образовательные услуги в условиях государственно-частного партнерства, установление соответствия между количеством соискателей конкретных профессий и их востребованностью на рынке труда, повышение ценности образования за счет установления взаимосвязи ее уровня и благосостояния работника, создание условий для динамичной корректировки содержания образования в зависимости от трендов рынка труда, глобальных и региональных тенденций. Разработана и теоретически обоснована необходимость внедрения новых практических подходов для более эффективного развития человеческого потенциала путем восстановления ценности образования и ее переориентации на обеспечение продуктивной занятости.

Ключевые слова: индекс человеческого развития, концепция человеческого развития, образовательная система, рынок труда, человеческий потенциал.

IMPROVEMENT PROSPECTS OF THE UKRAINIAN EDUCATIONAL SYSTEM IN THE CONTEXT OF THE HUMAN DEVELOPMENT CONCEPT

Loza Tatiana, PhD (Pedagogy),
Associate Professor of the Department of Social Work,
Oles Honchar Dnipro National University,
35 Pr. Dmitry Yavornitsky, 49000 Dnipro, Ukraine, lozatanya@gmail.com

The results of a scientific search dedicated to the problem of educational services transformation and whole education system adaptation to the challenges of the modern labor market were discussed in the article. The relationship between the problems of the Ukrainian labor market, the outdated educational system and inefficient human potential

using is established. The essential correlation between the priority directions of human development for Ukraine and the main directions of educational system reforming are determined. Based on the analysis of the Human Development Index in Ukraine and other statistical indicators, directions for development and realization of social and educational service are determined with the condition of attraction of non-governmental organizations.

The necessity of introducing new practical approaches was developed and theoretically substantiated for:

- Expanding the range of entities providing educational services based on public-private partnership;*
- Establishing the accordance between the number of university applicants and request for them in the labor market;*
- Increasing the value of education through establishing the relationship between its level and the well-being of the employee;*
- Creating conditions for the dynamic adjustment of the content of education, depending on the labor market trends.*

The necessity of introducing new practical approaches for more effective development of human potential by restoring the education value and providing productive employment has been developed and theoretically substantiated.

Keywords: *human development index, human development concept, human potential, education system, labor market.*

Стаття надійшла до редакції 02.01.2020

Прийнято до друку 27.02.2020